

subjecta dominio Dei : ergo potest a Deo sibi imperari, et lex imponi : ergo non est sua regula per seipsam, quia non est sua lex, nec suum imperium, sed imperatur, et dirigitur a Deo. Et eadem ratione probatur secundum, quia quomnis lex, et imperium erga creaturas derivatur libere a Deo : ergo nulli creaturæ est indefectibiliter annexa applicatio istius legis, et obedientiæ ad illam ex natura creaturæ, sed ex gratia ipsius Dei, quia de se creatura hoc ipso quod indifferens est ad suas operationes, et nulli earum regulæ est inseparabiliter annexa ex ipsa natura indifferentiæ voluntatis : ergo ex vi talis naturæ non habet indefectibilem connexionem cum lege magis quam cum aliis objectis, quia ad omnia indifferens est : ergo potest ab illa deficere, sicut a quocumque alio objecto.

XIII. Sed dices : Nam si hæc ratio aliquid probat, etiam probaret contra secundam conclusionem, quod posset Angelus peccare immediate contra legem naturalem, quia etiam ista lex provenit a Deo libere, et non est inseparabiliter applicata omni actioni liberæ : ergo potest ab ea divertere, et deficere ; et sic peccare contra illum, vel si non potest, cur etiam non dicemus quod circa finem supernaturalem non possit ? Deinde, ut objicit Scotus, quia licet aliqua facultas operativa non sit sua regula, potest tamen necessario, et connaturaliter esse determinata circa illam, sicut intellectus est determinatus circa prima principia ; et tamen non est intellectus ipsa principia. Quod si dicitur pro eodem reputare D. Thomam, regulam aliquam essentialiter esse ipsummet principium operandi, vel esse illi infallibiliter conjunctum, quia si est suamet regula, est illa formaliter ; si vero dimanat a se infallibilis conjunctio cum re-

gula, est sua regula virtualiter seu radicaliter, quia essentia est virtualiter id quod dimanat a se, quæ videtur esse solutio Cajetani in articulo primo hujus quæstionis LXIII, contra est, quia in hac solutione eodem modo restat probandum, quod aliqua voluntas non possit habere sibi infallibiliter, et necessario conjunctam regulam recte operandi, ita quod inseparabiliter illi adhæreat, etiam ante visionem claram ipsius summi boni.

Respondetur ad primum, ex sequenti conclusione petendam esse disparitatem inter legem naturalem, et supernaturalem, quomodo una adhæreat, vel non adhæreat immobiliter ipsi operanti. Pro nunc dicimus quod licet utraque lex libere detur a Deo quantum ad hoc quod est a Deo derivari, sicut etiam datur a Deo libere, id est, produciatur ipsa natura, et potentiæ ejus, etc. tamen quoad usum applicationemque talis regulæ est dispar ratio inter supernaturalem, et naturalem, quod lex naturalis ipsamet comprehensione naturæ habetur, ita quod cognoscendo Angelus suam naturam perfecte, non potest avertere aspectum suum a lege naturali, nec errorem, aut deceptionem circa hæc naturalia, et naturaliter sibi impressa pati potest primo, et directe, id est, incipiendo ab ipsa natura, ut postea dicitur. Non fertur autem Angelus in aliquod objectum naturale, nisi ut contentum in principis naturalibus, unde neque in practicis potest ferri in objectum naturale, nisi ut contentum in suis principis, et secundum quod continentur in lege naturali, et in principis syndæresis. Si autem contra legem naturalem peccaret, immediate deberet incipere aversionem, et errorem practicum in intellectu ab ipsa lege naturali, et ab ejus principis, quod stare non potest,

cum naturalis cognitio in Angelis deficere, et errare non possit magis quam in nobis ipsa cognitio principiorum non potest deficere, Angelus autem omnia naturalia cognoscit in suis principis, quia per comprehensionem illa attingit, et sine discursu, et consequenter in inspectione principiorum ; et sic non potest accidere defectus incipiendo a naturali cognitione. At vero lex alia supernaturalis non cognoscitur ab Angelo sic, quod non possit ab ea avertere aspectum, et errorem pati practicum, seu inconsiderationem circa eam ; et sic potest circa illam deficere, et ex consequenti circa ea etiam quæ naturali lege dictantur, quatenus deserviunt supernaturalibus principis, a quibus avertitur. Sed de hoc statim amplius dicemus.

XIV. Ad secundum respondetur, quod si voluntas creata non est sua regula, et hoc ideo quia regulatur per regulam, et legem alicujus superioris, necesse est quod de se non sit determinata ad talem regulam, neque essentialiter, quasi sit ipsa essentia legis, neque virtualiter, quasi ab illa dimanet ut propria passio ipsa adhæsiō, et determinatio ad regulam, sed oportet quod imprimatur sibi talis determinatio, et adhæsiō ab ipso superiori ferente legem, vel a Deo auctore naturæ per naturalem legis notitiam, et principiorum ejus sicut dicitur Psalm. iv : *Signatum est lumen vultus tui Domine super nos* : et Roman. ii : *Ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis* : vel ista adhæsiō, et determinatio ad legem est a Deo auctore supernaturali, qui sicut legem ipsam, et regulam supernaturalem manifestat, ita potest sua protectione, et beneficio gratiæ confirmare, ne voluntas creata deflectat a lege. Hoc secundo modo potest confirmari voluntas, et reddi impecca-

bilis circa legem supernaturalem, sed beneficio gratiæ, non ex sua natura. Et respectu hujus non procedit argumentum, quia cum lex illa non solum superioris sit, sed etiam sit supernaturalis, non potest esse naturaliter determinata voluntas creata ad illam, et consequenter bene colligit D. Thomas, quod si voluntas creata non est sua regula, sed debet expectare regulam a voluntate superioris positam (quod totum expressit S. Thomas, in articulo primo hujus quæstionis LXIII) necesse est quod circa aliquam regulam non sit ex natura sua determinata talis voluntas ; et sic ex natura sua possit ab illa deficere, licet ex beneficio, et gratia ipsius superioris possit ei adhærescere immobiliter. Primo autem modo fit determinatio circa legem naturalem, quamdiu operatur natura Angeli intra limites naturæ, juxta modum sibi connaturalem, id est, utendo principis naturalibus juxta modum quo ea intelligit, scilicet plene, et comprehensive, et sine errore ; et sic voluntas ex defectu erroris practici in intellectu sic procedente non potest peccare. Unde non remanet probandum in hac ratione D. Thomæ, quod non possit habere voluntas creata infallibiliter, et necessario adjunctam sibi regulam, sicut habet prima principia, quia respectu regulæ supernaturalis, vel positiva lege extraordinaria impositæ a superiori non habet in se voluntas creata sufficientia principia ut immobiliter inhæreat tali legi, quia hoc ipso quod ipsa sibi non est lex, sed a voluntate libera superioris venit, non potest ex sua natura necessario determinari ad illam. Respectu vero naturalis legis determinationem habet, et necessario habet adjunctam regulam bene operandi, quamdiu connaturali modo procedit, ut statim dicemus circa secundam con-

clusionem. Sed hoc non facit Angelum simpliciter impeccabilem, et pro omni statu, et respectu omnis regulæ, sed solum pro aliquo statu particulari.

SECUNDA CONCLUSIO.

XV. Pro secundæ conclusionis explicatione quoad utramque sui partem, notandum est quod finis naturalis, et regula actionum liberarum est Deus, ut naturaliter cognitus, et diligibilis super omnia, quia naturale principium, practicum est Deum, qui est summum, et primum omnium principium, esse ab omni creatura colendum, et amandum, quia summum principium est. Ex quo per consequentiam deducitur evidentem, quod omnia ejus præcepta implenda sunt, et omnia creata diligenda sunt propter ipsum, et ordinanda in ipsum, quod pertinet ad electionem, seu ad rectificationem actuum qui versantur circa media. Hæc omnia in genere ordinis naturalis tantum cognita, et amata regulare dicuntur actiones Angeli in ordine naturali, seu intra limites naturæ tantum. Quando autem Angelus elevatur ad ordinem supernaturalem, non solum cognoscit Deum altiori modo, et per diversos effectus quam per naturales, sed etiam in modo cognoscendi, et amandi aliter se habet, quam circa naturalia, et ex parte rei cognitæ, et amatæ, qui est Deus, ut auctor supernaturalis, ita tendit in ipsum quod ei subjicit omnia, quæ pertinent ad ordinem naturalem, tali nexu, et subordinatione, quod si decidit, seu avertitur a Deo supernaturaliter cognito, et auctore supernaturali, non possit integre se habere, et manere respectu Dei auctoris naturalis, sed debet etiam ab eo averti ex consequenti, et indirecte.

Quod ergo diverso modo procedat circa Deum auctorem naturalem, et per principia naturalia cognitum, atque Deum auctorem supernaturalem, in eo stat, quod circa principia naturalia, et Deum naturaliter cognitum præcise, non solum procedit Angelus sine discursu, quia simplici intuitu, sed etiam cum plena comprehensione, quia veritas illa naturalis sibi plene est proportionata sine ullo defectu, et cognita et multo melius quam quælibet veritas supernaturalis, quam in via obscure cognoscebat, ut pote per fidem, non evidenter, sicut res naturales. Unde sequitur quod respectu rerum evidenter cognitarum, et cum comprehensione non poterat Angelus invenire defectum speculativum in his quæ tamquam principia speculativa proponebantur neque circa principia, neque circa conclusiones, quia tam illa, quam istas eodem simplici lumine intuebatur, scilicet ex comprehensione principiorum. Circa principia autem practica similiter non poterat Angelus defectum habere incipiendo ab illis, et utendo ipsis, quia cum plena, et perfecta atque evidenti luce ipsa comprehendit: et sic visis principiis, quæ sunt fines, statim videt media, tam indefectibiliter, quam principia, quia plena comprehensio ipsa principia attingit; comprehensio autem non permittit deficere ab aliquo, quia nihil latet videntem. At vero in supernaturalibus cum procedat obscure, licet simplici modo procedat, id est, uno actu attingens totum quod potest in re illa; si quidem hic est modus procedendi in intellectu Angeli, qui discursivus non est (sicut oculus obscure aliquando videt, et non discursive) tamen non plene, et clare attingit, sicque non convincitur plene mens, dum per fidem ambulat: potest ergo ex vi talis luminis procedendo averti, et

non considerare atque defectuose procedere, quia non plena comprehensione ad id cogitur.

XVI. Quod vero in elevatione ad supernaturalia, ita connexa sint ista objecta, et ordinatio in utrumque finem supernaturalem, et naturalem, quod si avertatur ab uno, avertatur ab alio, ex eo constat, quod si avertitur a fine supernaturali, hoc ipso non amat Deus super omnia: ergo non subjicit illi omnia: ergo nec etiam in ipsa naturali dilectione illi perfecte subjicitur, quia naturalis dilectio, etsi directe solum tendat in naturalem finem, tamen etiam petit, ut non repugnet voluntas supernaturali ordini, quod si renuit ei subjici, non potest perfectam subjectionem in naturalibus retinere. Unde non potest aliquis a supernaturalibus cadere, quin etiam in naturalibus vulneretur, nec aliud quod peccatum est contra supernaturalia, quin etiam sit contra naturam, ut tradi solet 1-2, quæst. vii, art. ii, quia non potest peccatum esse nisi sit contra ordinem rationis, et dispositionem naturæ, quia etiam in ordine ad supernaturalia ratio dicat ut illis non repugnet neque avertatur, quia bonum est naturæ sic elevari ad supernaturalem finem. Quare non stat deficere a supernaturalibus, et quoad finem naturalem, et principia practica manere integrum, esto in speculativis manserint omnia integra in dæmonibus.

XVII. Denique, notandum est quod Angelus circa finem naturalem, et in puris naturalibus consideratus potest dupliciter procedere, scilicet connaturaliter, et juxta modum, quem natura ipsa secundum se postulat, aut non connaturaliter, nec juxta modum, quem de se postulat natura, sed præter illum. Nam connaturalis modus Angeli est ut naturalibus veritatibus sive practi-

cis sive speculativis procedat cum plena, et evidenti comprehensione, quia perfectus intellectus est, et in actu, non in potentia respectu naturalium. Præter naturalem autem modum procederet, si Deus ei denegaret istam perfectionem, et comprehensionem debitam, et imperfecte atque inevidenter attingeret finem naturalem, et principia atque conclusiones, seu media practica, sicut si homini non concederet Deus ut evidenter cognosceret ipsa prima principia speculativa, vel practica, non connaturaliter se haberet natura rationalis. Tantumdem ergo sequeretur si Angelus non evidenter, et indefectibiliter attingeret conclusiones, et media practica, quia per se, et evidenter seu comprehensive attingit media, et fines, conclusiones, et principia.

XVIII. His suppositis secunda conclusio supra posita probatur. Et in primis quoad primam partem ostenditur, et ex D. Thoma, et ex ejus fundamento. Est quidem D. Thomæ, quia expresse eam tradit in quæstione xvi de malo, art. iii: « Quidquid, inquit, aliud dici potest, quod ad ordinem naturæ pertineat, in hoc ejus malum consistere non potuit: malum enim non invenitur in his quæ sunt semper actu, sed solum in his in quibus potentia potest separari ab actu, ut dicit in nono metaphysicorum. Angeli autem omnes sic conditi sunt, ut quidquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim a principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Unde relinquitur, quod peccatum diaboli non fuerit in aliquod, quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundum aliquid supernaturale. » Latius hoc fundamentum extendit idem sanctus doctor in eodem loco articuli quinti ubi inquit: « Angeli in

ipsis principiis intuentur omnes conclusiones, quæ ad naturalem eorum cognitionem pertinent. Et ideo sicut immobiliter nos habemus in cognitione primorum principiorum, ita intellectus eorum immobiliter se habet circa omnia quæ naturaliter cognoscit. Et quia voluntas proportionatur intellectui, consequens est quod etiam voluntas eorum naturaliter sit immutabilis circa ea, quæ ad ordinem naturæ pertinent. Verum est autem quod sunt in potentia respectu motus in supernaturalia, sive per conversionem sive per aversionem. Unde hæc sola mutatio in eis esse potest, ut de gradu naturæ ipsorum moveantur in id quod est supra naturam convertendo se, vel avertendo: sed quia omne quod advenit alicui, advenit ei secundum modum suæ naturæ, consequens est ut immobiliter Angeli perseverent, vel in conversione respectu supernaturalis boni. » Sic D. Thomas; ubi clare patet quod cum in sententia D. Thomæ sit omnino constans, Angelos non potuisse peccare in primo instanti ex eo quod erant in illo instanti incapaces dictaminis defectuosi, ex eodem fundamento debere deduci quod non possunt per se primo, et directe peccare contra naturalem rectitudinem, quia in naturalibus non sunt capaces dictaminis defectuosi; nec poterit una sententia sine alia recte defendi. Unde D. Thomas etiam in hac prima parte, q. LXIII, art. I, confirmat hanc sententiam quod non possit peccare Angelus contra ordinem naturalem. Nam in solutione ad secundum dicit, quod: « In actione naturali Angeli non potest esse malum inordinationis, bene tamen secundum actionem liberi arbitrii. » Statim vero solutione ad tertium addit, quod: « Naturale est Angelo quod convertatur in Deum, secundum quod est principium naturalis

esse: sed quod convertatur in ipsum secundum quod est objectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito, a quo averti potuit peccando. » Ubi clare S. Thomas agnoscit peccatum in Angelo solum respectu conversionis in Deum, ut est objectum beatitudinis supernaturalis. Sistendo ergo intra naturalis ordinis limites, et sine respectu ad supernaturalia, vel præternaturalia, non est in Angelis principium operandi malum.

XIX. Et fundamentum hujus non est aliud quam illud quod positum est a D. Thoma, quia Angelus consideratus solum in puris naturalibus, et sine ordine ad legem, vel finem supernaturalem, non potest habere operando, connaturaliter ad modum suæ naturæ defectuosum dictamen rationis, ergo non potest prout sic peccare. Consequentia patet, quia defectus moralis in voluntate non potest oriri nisi ex defectu dictaminis regulantis, seu applicantis ex parte intellectus, quia cum actus voluntatis sit regulatus, et in sua regulatione, imo et in sua elicientia omnino dependens ab intellectu, quia nihil volitum quin præcognitum, impossibile est concipere in voluntate motum, seu actum deficientem in regulatione passiva, nisi sit defectus ex parte regulationis cognitæ, et per intellectum propositæ, quæ est regulatio activa. Potest quidem voluntas propositum sibi objectum bonum, et regulam repellere, sed hoc erit ex propositione talis repulsæ, quæ per intellectum efficacius proponatur; et hoc ipsum defectuosum est, et defectus applicationis regulæ. Quare sicut repugnat voluntatem ferri in aliquid nisi cognitum, ita repugnat ferri in aliquid defectuose, nisi defectuose cognitum, aut propositum. Et hoc est quod communiter dicitur quod omnis peccans est errans, scilicet prac-

tice. Antecedens vero probatur: nam defectus dictaminis solum ex duplici capite potest oriri: aut quia regula ipsa per quam actus dirigendus est, non plene consideratur, nec applicatur secundum se ad omnia regulabilia, aut quia aliquid contrarium ipsi regulæ accipitur ut convenientius sibi, regula vero rationis, et naturalis lex abominatur, et odio habetur, aut omittitur. Hoc secundo modo non potest Angelus per se, et directe legem ipsam, et regulam sui abjicere, et odio habere aut omittere, quia regula illa, et lex est ipsum bonum naturæ ejus, quod amatur necessario quoad specificationem per se loquendo, et ex vi ipsius naturalis boni: ergo non potest odio haberi per se loquendo, ita quod incipiat voluntas ab ipso odio naturalis boni, sed solum per accidens poterit odio haberi quando consideratur aliquis effectus, ratione cujus displicet voluntati, etiam proprium esse, vel bonum naturæ, ut si aliquis propter pœnas quas sustinet vellet non esse, aut Deum odio habeat ex quo consequenter non vult ipsum amare ut finem naturalem: ergo per se, et directe non potest contra legem naturalem agere ex odio, et abjectione ipsius, si quidem illud bonum naturale amatur necessario quoad specificationem. Secus est in homine, quia cum sit compositus ex natura sensitiva, et rationali, habet etiam duplex bonum proprium, in quod possit ferri intra limites proprii boni, scilicet bonum spirituale, et bonum sensibile, et potest bonum sensibile amare tamquam proprium bonum etiam relinquendo ipsum bonum rationis, et tamen in statu innocentiae, in quo bonum sensibile erat totaliter subjectum regulæ rationis, non poterat circa ipsum incipere peccatum quousque pars superior rationis averteretur a Deo. Nec potest Deus

ipse ut bonum naturale est, et ut regulam rationis proponit immediate, in quantum talis odio haberi, quousque in aliquo effectu preter effectus naturales repræsentetur aliquid, ratione cujus per accidens odio habeatur Deus, vel ipsum bonum naturale. Quamdiu autem consideratur ipsa natura, et effectus ejus naturalis, nihil est ibi quod non pertineat ad Deum auctorem naturalem, et ad bonum naturale ipsius Angeli. Et sic totum hoc diligitur sub regula rationis, et sub ratione legis naturalis. At vero primo modo, scilicet ex indebita consideratione legis naturalis, seu ex omissione aliqua circa cognitionem ejus non potest Angelus peccare contra illam, quia quidquid pertinet ad legem naturalem, et ad bonum rationis Angelus comprehensive cognoscit, quia cognoscit illud in cognitione suæ propriæ naturæ quam comprehendit, et semper habet ut præsentem, nec ab illa potest avertere aspectum, cum sit primum, et immediatum cognitum, et objectum formale sui connaturaliter loquendo: ergo ibi comprehensive cognoscit legem naturalem, quæ ad ipsam pertinet naturam; comprehendendo autem eam, videt principia legis naturalis, et conclusionis, quæ ex talibus principiis practice deducuntur, si quidem eodem pacto tangit conclusiones, sicut principia, et tam adhæret his, quam illis hoc ipso quod comprehensive procedit.

XX. Dices: Cur non poterit Angelus videndo legem naturalem, et bonum rationis, non quidem absolute odisse illam, sed comparative, quia scilicet aliquod bonum proprium, v. g. excellentia propria, aut modus cognoscendi, similesque perfectiones angelicæ amantur plusquam lex naturalis permittit, id est, non ex subjectione ad Deum